

Utenriksdepartementet

Strategi

Norge – India 2030

Regjeringens strategi for samarbeidet med India

Innhold

Forord	5
India i vekst	6
Prioriterte innsatsområder	8
Demokrati og en regelstyrt verdensorden	9
Hav	10
Energi	11
Klima og miljø	12
Andre viktige samarbeidsområder	13
Oppfølging av strategien	15

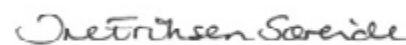
Forord

Forbindelsene mellom Norge og India har dype historiske røtter. Allerede på sekstenhundretallet ble en dansk-norsk handelsstasjon etablert i Trankebar (Tharangambadi), som i dag er en del av delstaten Tamil Nadu. Norges første konsulater ble åpnet i Calcutta i 1845 og i Bombay i 1857. Sistnevnte ble gjenåpnet i 2015 etter å ha blitt nedlagt på 1970-tallet, noe som gjenspeiler styrkingen av norsk-indiske forbindelser de senere år.

Norge var blant de første til å anerkjenne Indias uavhengighet i 1947. Norsk bistandshistorie har sin begynnelse i Stortingets vedtak i 1952 om å etablere «Indiafondet». I dag er India selv et giverland, verdens største demokrati og en fremvoksende økonomi i rivende utvikling. Indias geopolitiske rolle, befolkningens størrelse, landets lange kystlinje og, ikke minst, en sterkt voksende økonomi, gjør India i økende grad til en global premissleverandør og en stadig viktigere partner for Norge.

Utviklingen i India vil i stor grad påvirke hvorvidt verden når de globale bærekraftsmålene og klimamålene. Med dette som utgangspunkt **ønsker Regjeringen å styrke Norges bilaterale forbindelser og økonomiske samkvem med India.** Blå økonomi og bærekraftig bruk av havets ressurser vil stå sentralt. Indiastrategien inkluderer derfor etablering av et strukturert samarbeid om hav, med mål om å synliggjøre norske teknologiske løsninger og å fremme norsk næringsliv.

Med et nytt energieffektivt ambassadekompleks i New Delhi og gjenopprettelsen av generalkonsulatet i Mumbai har Norge styrket sitt nærvær i India betydelig. Med denne strategien håper Regjeringen å sette ytterligere fart i utviklingen av vårt engasjement overfor India.

Ine Eriksen Søreide
Utenriksminister

India i vekst

India har siden 1990-tallet opplevd dyptgripende reformer og vedvarende sterk vekst. Indias andel av global verdiskaping er nesten tredoblet siden 1990. Landet er i dag den tredje største bidragsyteren til global vekst, etter USA og Kina. Ekstrem fattigdom er sterkt redusert siden årtusenskiftet. Samtidig har miljø- og klimautfordringene økt.

Utviklingen gir nye muligheter for samarbeid mellom Norge og India, herunder på områder der Norge har sterke interesser og særlige forutsetninger.

Denne strategien har som mål å være et overordnet og langsiktig veikart for Regjeringens arbeid i og med India. Strategien skal legge til rette for en helhetlig og samordnet innsats fra norsk side.

Som utgangspunkt for strategien ser vi på hvordan India kan forventes å se ut i 2030:

1. I 2030 er India verdens mest folkerike land, med over 1,5 milliarder mennesker og en sjettedel av verdens befolkning.¹ India har

verdens største arbeidsstyrke og er verdens tredje største økonomi.²

2. Indias middelklasse utgjør nærmere en halv milliard mennesker³ og er verdens største marked for forbruksvarer.⁴

3. India har store sosiale og regionale forskjeller. India har en av verdens yngste arbeidsstyrker.⁵

4. Urbanisering er sentralt for landets økonomiske vekst, og 70 prosent av nye jobber skapes i byer.⁶ Det er betydelig press på infrastruktur, og store miljøutfordringer.

5. Etterspørselen etter ressurser som mat, energi og mineraler har ført til økt avhengighet av havets ressursgrunnlag og import.⁷

1 UN DESA (2017): World Population Prospects.

2 HSBC (2018): The world in 2030 & PWC (2017): The world in 2050.

3 EY (2013): Hitting the sweet spot: The growth of the middle class in emerging markets.

4 Kharas, Homi & Gertz, Geoffrey (2010): The New Global Middle Class: A Cross-Over from West to East.

5 Wolf, Charles; Dalal, Siddhartha; DaVanzo, Julie; Larson, Eric; Akhmedjonov, Alisher; Dogo, Harun; Huang, Meilinda & Montoya, Silvia (2011): China and India 2025.

6 McKinsey Global Institute (2010): India's urban awakening: Building inclusive cities, sustaining economic growth.

7 OECD (2016): The Ocean Economy 2030.

6. De aller fleste indere har tilgang til elektrisitet⁸, og India er ett av verdens største markeder for fornybar energi⁹. Landet har store klimagassutslipp knyttet til bruk av kull i elektrisitetsproduksjon og fra utslipp i transportsektoren. India opplever økende ekstremvær.

7. India er et globalt knutepunkt for digital teknologi og en verdensledende eksportør av IKT-tjenester. Minst 80 prosent av alle indere har mobiltelefon med tilgang til internett.¹⁰ India er en avansert romfartsnasjon.

8. India er fortsatt verdens største demokrati. Landet er en sikkerhets- og forsvarspolitisk stormakt i Asia og i Det indiske hav, som hegner om sin strategiske autonomi, og som vektlegger internasjonal rett og globale spilleregler.

Dette vil bety at Indias globale tyngde og handlingsrom i 2030 er betydelig større enn i dag, samtidig som landet i økende grad vil søke internasjonalt samarbeid for å løse nasjonale og globale utfordringer. Indias forventede utvikling fra å være en fremvoksende økonomi til å bli en global stormakt setter premissene for norske strategiske prioriteringer frem mot 2030.

⁸ Indian Government (2017): The Saubhagya Initiative.

⁹ IRENA (2016): Roadmap for a renewable energy future.

¹⁰ Nielsen (2017): Future of marketing in India.

Prioriterte innsatsområder

Regjeringens prioriterte satsingsområder for samarbeidet mellom Norge og India frem mot 2030 bygger på tre faktorer: (i) Norges nasjonale og internasjonale interesser, (ii) Norges konkurransefortrinn og (iii) indiske prioriteringer.

For å oppnå målene i strategien vil Norge spille på hele bredden i virkemiddelapparatet, med vekt på (1) politisk kontakt og myndighetssamarbeid, (2) næringslivssamarbeid og (3) forskningssamarbeid.

India har, i kraft av sin geografiske størrelse og store befolkning, avgjørende betydning for oppnåelse av de globale klima- og bærekraftsmålene. Målene er hovedprioriteringer i norsk utenriks- og utviklingspolitikk, og det gjenspeiles i samarbeidet med India.

India er et land med stort mangfold og store kontraster. Vekst- og utviklingstakten varierer, både innenfor og mellom landets 29 delstater og sju territorier. Gjennomføringen av strategien vil foregå på delstatsnivå, og prioriteringer og muligheter vil variere fra delstat til delstat.

Fremme av norsk næringsliv er et overordnet mål for Regjeringens innsats. Den raske utviklingen av fremtidens mobilnett (5G), tingenes internett og kunstig intelligens endrer forutsetningene for all næringsvirksomhet og gir nye muligheter til å utvikle løsninger som blant annet kan bidra til å nå bærekraftsmålene. Tilgang til fremadstormende kunnskaps- og teknologimiljøer i India vil styrke den videre digitaliseringen av norsk næringsliv.

Kunst, kultur og idrett bidrar til å fremme felles verdier som demokrati, ytringsfrihet og bærekraft. India er et eksportmarked for norsk kunst og kultur.

India har en strategisk beliggenhet og er en sikkerhets- og forsvarspolitisk stormakt i Asia. Norge bør følge med på denne utviklingen og vurdere aktuelle samarbeidsmuligheter. Å følge med på den sikkerhets- og forsvarspolitiske utviklingen i regionen vil være viktig for å sikre god kontekstforståelse av indisk utenrikspolitikk. Indisk utenrikspolitikk vil i økende grad kunne påvirke rammevilkårene for norsk politikk i regionen.

Demokrati og en regelstyrt verdensorden

MÅL 1: Norge vil øke samarbeidet med India for å bidra til et styrket multilateralt samarbeid, det internasjonale handelssystemet og den internasjonale rettsordenen.

Et strategisk mål for norsk utenrikspolitikk er å bidra til å opprettholde den internasjonale rettsordenen og styrke multilaterale styringssystemer. Stabilitet og forutsigbarhet tjener Norge og resten av verdenssamfunnet. Det er i norsk interesse at internasjonale og regionale forbindelser, konfliktløsning og håndtering av nye utfordringer baseres på folkeretten. Norge er en pådriver for regionale løsninger på regionale utfordringer. Samtidig bidrar respekt for menneskerettigheter, likestilling, demokrati og rettsstatsprinsipper til å fremme bærekraftig utvikling for alle. Innsats for kvinners rettigheter og arbeid for å forhindre vold mot kvinner står sentralt.

India er verdens største demokrati og en sterk forsvarer av en internasjonal rettsorden. I en region og en verden der maktforholdene er i endring, ønsker den fremvoksende

stormakten India en tyngre rolle i globale og regionale fora. I likhet med Norge vektlegger India reform av FN-systemet. Det forventes at India i tiden fremover vil spille en større rolle i multilateralt samarbeid, i takt med landets økonomiske og politiske fremvekst.

Handelen med India ventes å øke i årene fremover. Dette forutsetter gode og forutsigbare rammebetingelser. Norge vil styrke dialogen med India om reform av Verdens handelsorganisasjon og arbeide for et velfungerende og regelstyrt multilateralt handelssystem.

Regjeringen vil ta i bruk følgende virkemidler for å legge til rette for økt dialog og samarbeid med India på dette området:

1. Politisk kontakt og

myndighetssamarbeid: Norge vil styrke politisk dialog med utgangspunkt i den eksisterende norsk-indiske samarbeidskommisjonen¹¹ og videreføre arbeidet for etablering av en handelsavtale mellom India og EFTA. Norge vil støtte samarbeid som fremmer folkeretten og styrker globale og regionale organisasjoners

¹¹ Se faktaboks.

effektivitet, representativitet og legitimitet. Norge vil legge til rette for styrket erfarings- og resultatdeling for å fremme bærekraftsmålene.

2. Næringslivssamarbeid: Norge vil søke å skape gode og forutsigbare rammebetingelser for norsk næringsliv i India og bidra til profilering av norsk kompetanse og teknologi, blant annet gjennom målrettet samarbeid i Team Norway-strukturen.¹²

3. Forskningsamarbeid: Asia er en av fire hovedprioriteringer i Utenriksdepartementets forskningsstrategi 2017-2024. India vil inngå som et sentralt tema i Forskningsrådets planlagte nye program for internasjonale relasjoner, utenrikspolitikk og norske interesser (UTENRIKS) under satsingsområdet «Asia i endring».

Norsk-indisk samarbeidskommisjon:

Norsk-indisk samarbeid på myndighetsnivå er strukturert gjennom den norsk-indiske samarbeidskommisjonen (*Joint Commission*). Kommisjonen ledes av landenes utenriksministre og møtes i utgangspunktet annethvert år. Under kommisjonen er det arbeidsgrupper som jobber med enkelttemaer av felles interesse, som reflektert i denne strategien.

MÅL 2: Norsk næringslivs markedsandeler i Indias havbaserte næringer skal øke.

MÅL 3: Norge skal støtte bærekraftig indisk utnyttelse av havets ressurser og bidra til redusert marin forurensning.

Norge er en av verdens ledende havnasjoner. De hav- og kystbaserte næringene står for om lag 70 prosent av våre eksportinntekter. Norge er blant verdens største eksportører

av sjømat. Vi er blant de mest avanserte skipsfartsnasjonene og er en betydelig produsent av olje og gass offshore. Norsk verfts- og leverandørindustri er i verdensklasse. Norsk offshore vindkraft er på fremmarsj.

Norge er i front når det gjelder havforskning og bærekraftig bruk av havets ressurser. Slik bruk er et viktig bidrag til å oppfylle flere av de globale bærekraftsmålene. Kampen mot fiskerikriminaliteten som globalt problem må også vektlegges i samarbeidet med India. Fremme av havretten er en norsk kjerneinteresse. Havretten gir rammene for statenes rettigheter, handlefrihet og plikter på havet.

Indias havpolitikk vektlegger havretten, sikkerhetssamarbeid med nærliggende kyststater og økt vitenskapelig kunnskapsgrunnlag om havet. Den indiske regjeringen har lansert flere initiativer som har til hensikt å utvikle den indiske blå økonomien. Disse inkluderer utvikling av havner og elvetransport samt økt fokus på skipsnæring, fiskeri, oppdrett, undervannsgruvedrift og offshore vindkraft.

India vil med sin raskt voksende økonomi bli et viktig marked for norske maritime bedrifter. Eksisterende og potensielle samarbeidsområder er LNG-shipping, LNG-infrastruktur og nye teknologier for skipsfart. India er interessert i bruk av miljøvennlig nærskipfart, både langs kysten og i elvetransport. India vil være en sentral partner for initiativer knyttet til marin forurensning og mikroplast.

India er dessuten et stort konsummarked for sjømat. Per i dag er sjømateksporten fra Norge til India begrenset, blant annet som følge av høye tollsatser og utfordringer knyttet til kjølelagring. Det er et mål å sikre god markedsadgang for norsk sjømat til India.

Regjeringen vil ta i bruk følgende virkemidler for å styrke det norsk-indiske samarbeidet på dette området:

¹² Se faktaboks.

1. Politisk kontakt og myndighets-samarbeid: Politiske spørsmål vil bli diskutert i en strukturert havdialog med regelmessige møter og besøksutveksling på politisk nivå. Oppfølgingspunkter som kommer opp under havdialogen, vil tas videre i eksisterende arbeidsgrupper for ulike tematiske områder innenfor rammen av den norsk-indiske samarbeidskommisjonen.

2. Næringslivssamarbeid: Regjeringen vil bidra til profilering av norsk kompetanse og teknologi på områder der vi ligger langt fremme og der det er stort markedspotensial. Et samlet virkemiddelapparat på næringsfremmefeltet vil inngå i havsatsingen og vil jobbe målrettet gjennom Team Norway-strukturen. Det vil arbeides med nettverksbygging, kompetanseheving, direkte næringslivs-kontakt og besøksutveksling.

3. Forsknings-samarbeid: Gjennom Panorama-strategien¹³ er India ett av seks land Norge har prioritert for høyere utdannings- og forskningssamarbeid. Tematiske områder knyttet til hav, som klima, miljø, marine og maritime spørsmål samt polarspørsmål, står sentralt i dette samarbeidet.

Energi

MÅL 4: Norsk næringslivs markedsandeler - av Indias energimarkeder skal økes.

Det antas at Indias energiforbruk vil vokse mer enn noe annet lands frem mot 2040.¹⁴ India er allerede verdens tredje største produsent og tredje største forbruker av energi, etter USA og Kina. India er verdens tredje største importør av olje og importerer i dag 83 prosent av sitt forbruk.

¹³ Regjeringens strategi for høyere utdannings- og forskningssamarbeid med Brasil, India, Japan, Kina, Russland og Sør-Afrika (2016–2020).

¹⁴ International Energy Agency World Energy Outlook 2017.

Elektrisitetssektoren er dominert av fossil energiproduksjon med hovedvekt på kull (60 prosent). India har som mål å doble andelen gass i sin energimiks til 15 prosent innen 2022 og kan bli en av verdens raskest voksende importører av naturgass, inklusive LNG. Dette kan gi store muligheter for norske aktører innenfor energi og maritim sektor.

Den indiske regjeringen har satt seg ambisiøse mål for et grønt skifte. Fornybar energi forventes å bli den nest største energikilden etter kull innen 2020.¹⁵ India er allerede verdens sjuende største produsent av vannkraft. I 2017 produserte fornybare kilder mer enn 30 prosent av installert elektrisk kapasitet.

Norge har høy kompetanse innenfor kraftproduksjon, nett og kraftomsetning. Ambisjoner om en overgang til renere energiformer skaper nye muligheter for norsk næringsliv innenfor gass-, vann-, sol- og vindkraft. Norske selskaper har betydelige muligheter til å ta markedsandeler i en fremvoksende økonomi som India.

Norge vil ta i bruk følgende virkemidler i det norsk-indiske samarbeidet på dette området:

1. Politisk kontakt og myndighetssamarbeid: Regjeringen vil legge til rette for politisk kontakt, herunder bilateral besøksutveksling med energi som tema. Indias ønsker om myndighetskontakt og erfaringsutveksling på energifeltet vil tas videre av fagdepartement og underliggende etater.

2. Næringslivssamarbeid: Regjeringen vil bidra til profilering av norsk kompetanse og teknologi på områder innenfor energi der Norge ligger langt fremme og der det er stort markedspotensial.

3. Forsknings-samarbeid: Ren energi er en av fem tematiske hovedprioriteringer i INDNOR-programmet¹⁶. Særlig områdene

¹⁵ BP Energy Outlook 2018.

¹⁶ Indiaprogrammet under Forskningsrådet.

solenergi og «smart grids» er prioritert av India, og egner seg godt for innovasjonsrettet forskning. Det har blitt gjennomført fellesutlysning i begge landene for disse og andre områder innenfor forskning på ren energi, der Forskningsrådets energiprogram har vært sentralt.

Team Norway er et nettverksbasert samarbeid mellom offentlige og private aktører som jobber for norsk næringsliv internasjonalt. Formålet med samarbeidet er å bidra til økt verdiskaping i norsk økonomi gjennom informasjonsutveksling, samordning og koordinert innsats og initiativer.

Klima og miljø

MÅL 5: Norge skal bidra til at India begrenser utslipp og oppfyller sine forpliktelser under Parisavtalen.

India har en avgjørende rolle i å løse globale klima-, miljø- og ressursutfordringer. Om noen år vil India bli verdens tredje største økonomi. Landet står allerede i dag for sju prosent av verdens klimagassutslipp. India er sentral i global politikkutforming og forhandlinger på klima- og miljøområdet.

Urbanisering og økonomi- og befolkningsvekst legger press på infrastruktur og ressurser, og gir store miljøutfordringer. India har en usedvanlig stor biodiversitet. Landet er sårbart for klimaendringer, blant annet fordi jordbruket og matproduksjonen er avhengig av en forutsigbar regntid. For klimamålene er energisektoren spesielt viktig. Hvordan India utvikler energisektoren fremover vil ha avgjørende betydning for om verden når klimamålene.

Norge har kompetanse på en rekke klima- og miljøfaglige områder. Samarbeid med India kan gi store muligheter for norske aktører innenfor miljøforvaltning og miljøteknologi.

Samlet kan dette bidra til å redusere utslipp. India er også sentral for å nå målene for Norges klima- og skogsatsing om å bevare naturskog og kutte utslipp fra avskoging.

I tråd med etterspørsel fra India vil Norge fortsette samarbeidet på dette området med følgende virkemidler:

1. Politisk kontakt og

myndighetssamarbeid: Regjeringen vil legge til rette for politisk kontakt, ekspertsamarbeid og bilateral besøksutveksling med klima og miljø som tema.

2. Næringslivssamarbeid: Regjeringen vil bidra til profilering av norsk kompetanse og teknologi med stort markedspotensial innenfor klima og miljøvennlige løsninger.

3. Forsknings samarbeid: INDNOR-programmet inkluderer temaer som miljø, klima og ren energi. Norske forskningsinstitusjoner samarbeider med indiske *The Energy and Resources Institute* (TERI) om temaer knyttet til gjennomføringen av Indias nasjonale klima- og bærekraftsmål. Gjennom tekniske prosjekter bidrar SINTEF til å utnytte avfall til energi i industrisektoren og fremme nye klimavennlige teknologier.

Forskningsrådets Indiaprogram

(INDNOR) ble etablert i 2010 for å styrke og fremme det indisk-norske samarbeidet om forskningsfinansiering. Programmet står sentralt i oppfølgingen av den norsk-indiske forskningsavtalen og Forskningsrådets veikart for bilateralt forsknings samarbeid med India. Programmet omfatter samarbeid innenfor rammen av EUs forskningsprogram og andre felles europeiske plattformer, med deltagelse av indiske forskere. Indiaprogrammet utløser også forskningsmidler fra tematisk rettede satsinger i Forskningsrådet og er sentralt innenfor Forskningsrådets satsing på global bærekraft.

Andre viktige samarbeidsområder

MÅL 6: Norge skal være en etterspurt partner for India innenfor forskning, høyere utdanning og global helse.

Solide institusjoner med evne og vilje til internasjonalt samarbeid, fleksible finansierungsordninger, rask responstid og risikovilje gir Norge fortrinn når det gjelder samarbeid om forskning, høyere utdanning og global helse.

Samarbeid om forskning og høyere utdanning

Samarbeid mellom norske og indiske kunnskapsinstitusjoner skal bidra til å posisjonere norsk kompetanse og teknologi i India, noe som i sin tur fremmer næringslivssamarbeid, handel og investeringer.

Samarbeidet med India vil hovedsakelig være rettet mot disiplinområdene realfag

og teknologi, men vil også inkludere samfunnsvitenskapelige temaer. Det er et mål å videreutvikle dagens forskningssamarbeid på områder av strategisk interesse for norske fagmiljøer og institusjoner, med særlig vekt på tematiske områder fremhevet i Forskningsrådets veikart for India.

Det skal jobbes målrettet med innovasjon og kommersialisering av norsk teknologi for innpass i et stadig mer digitalisert indisk marked. Oppstartsbedrifter, klynger og inkubatorer/akseleratorer vil kunne spille en viktig rolle for operasjonalisering av næringsrettet forskning og innovasjon.

Det vil være et mål å identifisere erfaringer og resultater som er relevante for å oppnå bærekraftsmålene, eksempelvis innenfor klimatilpasset matproduksjon. Videre skal Norge styrke samarbeidet gjennom multinasjonale forskningsarenaer som *Horisont 2020*, *Mission Innovation* og *Coalition for Epidemic Preparedness Innovations (CEPI)*.

Utdannings samarbeidet utfyller forskningssamarbeidet og bidrar til utvikling av gjensidig kunnskap og styrkede bånd mellom Norge og India. I tråd med Panoramastrategien er det et mål å øke omfanget av samarbeid om høyere utdanning, primært koblet til etablert forskningssamarbeid.

For å sikre kvalitet skal studentutvekslingen springe ut av samarbeidsavtaler mellom institusjonene. Prioritet vil gis til studier innenfor fag og temaer som omfattes av Indiastrategien. Det vil også legges til rette for praksisplasser i norsk og indisk næringsliv, for på den måten å bygge kompetanse og erfaring som kan bidra til økt næringslivssamarbeid i fremtiden.

Global helse

Siden 2006 har Norge samarbeidet med India om å utvikle nye og innovative modeller for å

styrke mødre- og barnehelse. Dette arbeidet har gitt gode resultater, med overføringsverdi til andre sektorer. I tråd med etterspørsel fra India vil Norge fortsette samarbeidet på dette området. Parallelt vil arbeidet med å bygge indisk-norske relasjoner innenfor global helse intensiveres, også utenfor rammen av et tradisjonelt prosjektsamarbeid, for eksempel knyttet til vaksiner (CEPI) og medisinsk teknologi.

Vaksiner og medisinsk forskning er prioriterte tematiske områder under den norsk-indiske forskningsavtalen. Norge vil støtte opp om Indias ambisjoner om å bli en ansvarlig farmasøytisk stormakt, som kan levere rimelige medisiner og vaksiner av god kvalitet til resten av verden. Norge ønsker å styrke samarbeidet med India om antibiotikaresistens og om håndtering av smittsomme sykdommer i en kontekst av matsikkerhet.

Oppfølging av strategien

Frem mot 2030 skal strategien følges opp med handlingsplaner under ledelse av Utenriksdepartementet, i samråd med øvrige berørte departementer. Utenriksdepartementets spesialrepresentant for India vil samordne innsatsen på norsk side.

Den norske ambassaden i New Delhi og Norges generalkonsulat i Mumbai vil stå sentralt i gjennomføringen av strategien. Med nytt ambassadekompleks i New Delhi og nylig gjenåpning av generalkonsulatet i Mumbai har Norge styrket sitt nærvær i India og fått

økt kapasitet til innsats innen prioriterte områder.

Næringslivsaktører og relevante offentlige og private institusjoner og aktører vil inviteres til å bidra til å gjennomføre strategien, herunder Innovasjon Norge, *Norway India Chamber of Commerce and Industry (NICCI)*, *Norwegian Business Association India (NBAI)*, Forskningsrådet og norske forskningsmiljøer.

I første omgang skal det utarbeides en treåring handlingsplan for tiltak innenfor sektorene omtalt i strategien.

Utgitt av:
Utenriksdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 222 40 000

Publikasjonskode: E-980 B
Foto: AdobeStock.com
Design og ombrekking: Melkeveien Designkontor
Trykk: DSS DepMedia
12/2018 – opplag 100